

Nr 241.

Av herrar **Hansson** i Rättvik och **Karlsson** i Sandviken,
*om skrivelse till Kungl. Maj:t angående vidtagande av åtgärder
till förhindrande av bolags förvärv av åborätt och skatteköp av
kronojord.*

I ett till kammarkollegium den 7 juli 1908 ingivet memorial hemställdes kammaradvokatfiskalsämbetet, att, då det vore uppenbart, att antagande av bolag såsom åbo å kronojord icke överensstämde med syftet med kronojords upplåtande under åborätt, samt sådan upplåtelse åt bolag av jord inom de trakter, som avsåges i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom den 4 maj 1906, strede mot denna lag, kollegium ville taga i övervägande, huruvida icke framställning borde göras hos Kungl. Maj:t, i syfte att till förtydligande av 1906 års lag uttryckligt dylikt förbud bleve utfärdat.

Häröver hördes Konungens befallningshavande i Kopparbergs län och de 5 norrländska länen.

Konungens befallningshavande i Västernorrlands län förklarade, att då vinnande av åborätt grundlade rätt till skatteomföring, varmed följde äganderätt, syntes det Konungens befallningshavande, som om förbud mot bolags inrymning i åborätt till kronojord i de delar av landet, varest 1906 års lag vore gällande, borde utverkas.

Konungens befallningshavande i Jämtlands län förordade bifall till advokatfiskalsämbetets framställning.

Konungens befallningshavande i Västerbottens län ansåg på anförda grunder, att 1906 års lag utsträcktes så, att förvärv av kronojord likställdes med förvärv av äganderätt till fast egendom.

Konungens befallningshavande i Norrbottens län yttrade, att då upptagande av nybyggen å kronojord medgavs och bestämmelser för deras

besittande under åborätt meddelades, hade avsikten icke varit, att dylika nybyggen och kronohemman skulle besittas av bolag eller ens av personer, som icke själva bodde å nybyggena. Därefter utvecklar Konungens befallningshavande, att under första tiden sedan nybyggen börjat omläggas denna regel följts, men att under 1820- och 1830-talen även ägare av sågverk förskaffat sig nybyggen. Då emellertid förvärvande av åborätt blivit nästan likställt med förvärv av äganderätt, hade Konungens befallningshavande städse efter 1906 års lags tillkomst ansett, att bolag och föreningar varit lagligen förhindrade att göra ansökan om nybyggen och förvärva åborätt å kronohemman, varemot Konungens befallningshavande ansett sig på grund av nämnda lags bestämmelser vara skyldig meddela bolag och förening inrymning i och skatteomföring av kronojord, som förvärvats före lagens utfärdande, ävensom beträffande kronojord, som förut alltjämt innehafts av bolag och förening. För så vitt advokatfiskalsämbetets framställning åsyftade, att 1906 års lag skulle utsträckas att avse även förvärvande av besittningsrätt och äganderätt till kronojord, hade Konungens befallningshavande icke något att erinra mot ett dylikt förtydligande, men ansåge sig Konungens befallningshavande böra avstyrka framställningen för så vitt den avsåge, att nu bestående och enligt Konungens befallningshavandes mening lagligen grundade rättigheter skulle upphävas.

I underdånig skrivelse den 16 oktober 1906 hemställde därpå kammarkollegium, huruvida det täcktes Kungl. Maj:t finna skäl vidtaga åtgärd för förtydligande av 1906 års lag, i syfte att vad däri stadgats skulle äga motsvarande tillämpning i fråga om förvärv av åborätt till kronojord, dock att sådan åborätt till kronojord, som redan före ikraftträdandet av den ifrågasatta lagändringen blivit av bolag eller förening, som avsåges i 1906 års lag, förvärvad, skulle lämnas oförkränt av lagändringen.

I anledning av denna underdåniga skrivelse utfärdades den 22 juni 1911 ett kungl. brev till kammarkollegium, vari erinras därom, att Kungl. Maj:t i regeringsrätten, i anledning av besvär av bolag, som av vederbörande myndighet förvägrats omföring till skatte av kronony bygge, varå av bolag förvärvats åborätt, genom utslag i särskilda fall med upphävande av kammarkollegii utslag beviljat sådan omföring till skatte. Sålunda hade regeringsrätten den 1 september 1910 på besvär av Nordiska Trävarubolaget i likvidation över kammarkollegii utslag den 29 december 1909 i fråga om skatteomföring av $\frac{1}{8}$ mantal N:o 1 Littelshed i Gellivara socken, enär bolaget, innan lagen den 4 maj 1906 trätt i kraft, fått åborätten till ifrågasvarande ny bygge å sig överlåten, förklarar, att vid sådant förhållande vad

i nämnda lag stadgats ej utgjorde hinder för bolaget att, efter laga kraftvunnen införsel i nybygget och sedan föreskriven byggnads- och odlingskyldighet blivit fullgjord, få nybygget omfört till skatte, och har Kungl. Maj:t funnit den av kollegium gjorda framställningen icke till någon Kungl. Maj:ts åtgärd föranleda.

Till belysning av ställningen i denna fråga, må anföras regeringsrättens utslag den 7 april 1910 angående krononybygget $\frac{5}{64}$ mtl Kaennivare N:o 1 i Jockmocks socken, å vilket Råneå A.B. den 2 maj 1900 erhållit åborätten på sig överlåten. Regeringsrätten uttalade, att intet hinder möter för bolag att antagas till åbo å kronohemman, till vilket bolag förvärvat åborätt, innan lagen 4 maj 1906 trädde i tillämpning.

Ett i viss mån kompletterande utslag föreligger av den 26 maj 1910 angående $\frac{1}{8}$ mtl Stavlund i Burträsk socken, å vilket Robertsfors A.B. den 23 oktober 1905 erhållit åborätten på sig upplåten. Regeringsrätten meddelade, att för bolag, som, innan lagen 4 maj 1906 trädde i tillämpning, fått åborätt till krononybygge å sig överlåten, möter, även om bolaget först efter det lagen börjat tillämpas blivit antaget till åbo, ej hinder att få nybygget omfört till skatte.

Genom dessa utslag har knappast full klarhet vunnits i vad som är huvudsaken och varom kammarkollegium genom sin skrivelse 1908 önskade klarhet, nämligen huruvida åborättigheter över huvud taget böra, eller icke böra, upplåtas åt bolag med hänsyn till 1906 års lag. Det torde kunna anses avgjort, huru vederbörande myndigheter och regeringsrätten skulle besluta i t. ex. ett sådant fall, att antingen en åbo försålde sin åborätt till ett bolag, eller om ett bolag låte genom en sin arbetare anlägga ett nybygge och därpå hos vederbörande begärde inrymning som åbo. Det kan möjligen uppställas andra tänkta fall, däri de anförda med flera utslag icke lämna något prejudicierande besked.

Emellertid torde innebörden i benämningen åbo utan tvivel ifrån äldre tiden varit, att därmed skulle avses en person, som själv bebodde och brukade sitt hemman. Detta utsäges också i kammar- och ekonomideputationens år 1723 avgivna yttrande angående skattehjälp. Det oaktat har ofta förekommit, att till exempel bruksägare begärde bliva antagna som »åbor» å kronohemman, ehuru de givetvis icke brukade eller bebodde hemmanen. I regel torde detta ha tillgått så, att de av den verkliga åbon förskaffade sig en överlåtelse av hans rätt för att därpå kunna få skattehjälp av kronan »som åbo», varigenom åbon förlorade såväl sin åborätt som den rätt till skattehjälp, han som sådan ägde.

Sålunda ha åborna Måns Svensson och Johan Persson i Mora, Skaraborgs län, den 18 februari 1784 överlätit sina åborättigheter samt skattehjälpsrättigheter till ägaren av Aspå-bruken, brukspatron J. D. Wahrendorff, som därpå själv förvärvade sig skatterättigheten av kronan. Liknande överlåtelser till J. D. Wahrendorff förekomma i något fall även i hemman under Åkers Styckebruk i Södermanland, varjämte sådana förekommit på flera andra bruksorter.

Som ett försök från riksdagens sida att på senare tider förhjälpa åbor å vanliga kronolägenheter att ernå skattehjälp må omnämnas, att riksdagen år 1906 efter motion av riksdagsmannen A. Andersson i Pettersberg beslöt att hos Kungl. Maj:t begära utredning, i syfte att kronan tillhöriga hemman och lägenheter, som kunna till skatte lösas, måtte utan erläggande av särskild köpeskilling förvärfvas av den person, som därå innehade med skatteköpsrätt förenad besittning eller prövades därtill berättigad. Riksdagens skrivelse remitterades den 6 juli 1906 för utredning till kammarkollegium. Skrivelsen synes ännu icke föranlett någon kollegiets åtgärd. Med hänsyn till skatteköpsskillingarnas ringa belopp i jämförelse med övriga kostnader för ett skatteköp med alla därmed förenade formaliteter, nödiga handlingar och hänvändelser till olika myndigheter m. m. är den av riksdagen 1906 föreslagna åtgärden av ganska ringa praktisk betydelse.

Emellertid synes det vara oklart, huruvida bolag kunna beviljas åborätt å kronojord eller ej. Uppenbart torde dock vara, att åborättsinstitutet ej avsetts att utgöra omväg för sådana förvärv av fast egendom, som eljest äro i lag förbjudna.

Då förvärv av skattemannarätt till kronojord innebär sådant jordförvärv, som för de norrländska länens vidkommande förbjudes i lagen 4 maj 1906, varemot samma lag icke innehåller uttryckligt förbud för bolag eller förening att förvärva och vinna inrymning i åborätt till kronojord, synes en inskränkning i bolags och förenings rätt till förvärv av åborätt vara av behovet påkallad.

Huruvida en sådan inskränkning bör föranleda ett förtydligande av 1906 års lag eller ny lagstiftning, kan eventuellt anses behöva göras till föremål för särskild prövning.

Riksdagens andra kammare har upprepade gånger uttalat sig emot att skatteköp av kronojord beviljas åt bolag, men ännu kvarstår denna orättfärdighet. Sålunda pockar, som bekant är, Näveksvarns bolag i Södermanland på att få skatteköpa Tuna bergslags allmänning, *varvid 34 stycken åbors rätt skulle utplånas*, ehuru riksdagen förra året avlog en därom framlagd

Kungl. proposition. För blott några få år sedan fick *Kopparberg-Hofors* bolag skatteköp å en del kronolägenheter i Gävleborgs län mot en köpeskillning av några få ören pr tunnland duglig mark. Och ännu kunna de administrativa myndigheterna inrymma bolag som »åbor» å kronolägenheter, varefter de äga rätt till skatteköp av samma kronolägenhet.

Vi hemställa därför,

att riksdagen må hos Kungl. Maj:t begära *skyndsamma åtgärder* och förslag till riksdagen därom att bolags förvärv av åborätt och skatteköp av kronojord må fortast möjligt förhindras och upphöra.

Stockholm den 21 januari 1919.

H. Hansson
i Rättvik.

K. J. Karlsson.

